

EMMANOUIL
ROIDIS

Papasa Ioana Studiu medieval

Traducere din limba greacă, prefață,
tabel cronologic, note și bibliografie
de Claudiu Sfirschi-Lăudat

VELANT

CĂRȚI ÎNSEMNATE.

CUPRINS

Tabel cronologic.....	5
Prefața traducătorului: <i>Măștile lui Roidis</i>	9
Nota traducătorului.....	15
Către viitorii cititori.....	16
Introducere	31
<i>Papasa Ioana</i>	75
Addenda:	
Enciclica Sfântului Sinod și răspunsul lui Roidis.....	229
<i>Papasa Ioana</i> și morala. Scrisorile unui agriniot	257
Notele traducătorului.....	303
Bibliografie.....	341

PAPESA IOANA

PARTEA I

Il y a bien de la différence entre rire de la religion, et rire de ceux qui la profanent par leurs opinions extravagantes.

(Pascal, *Scrisoarea a XI-a*¹⁰⁷)

Poeții epici își încep de obicei istorisirea de la mijloc; la fel procedează și romancierii care îi cer vreunui ziar tocmit să le numească – printr-o „licență aristotelică”^{*} – *epopee* peripețiile în zeci de volume ale unor Porthos și Aramis. Apoi, atunci când i se ivește prilejul, eroul îi povestește iubitei sale – într-o peșteră sau într-un castel, pe o pajiște înmiresmată sau pe moale culcuș – cele întâmplate mai înainte,

*după ce de așternut și-mbrățișare se săturară*¹⁰⁸.

Așa ne sfătuiește latinul Horațiu în *Arta poetică*¹⁰⁹; același lucru este recomandat și de librari atunci când solicită vreo carte, ei precizându-i scriitorului lungimea, lățimea și cuprinsul acesteia, de parcă ar fi vorba de o haină făcută la croitor. În sfârșit, aceasta este metoda obișnuită. Însă eu prefer să încep cu începutul¹¹⁰. Aceia care îndrăgesc dezordinea clasică pot citi mai întâi ultimele pagini ale cărții mele și apoi pe primele, transformând astfel în roman epic povestirea mea sobră și sinceră.

Marele Byron s-a înarmat cu răbdare și a ascultat sporovăielile babelor din Sevilla pentru a afla dacă mama eroului

^{*} Vezi Chateaubriand, „Prefață”, *Martyrs*, p. 3. [Titlul complet este *Les Martyrs suivis des remarques*. În ediția Firmin Didot, Paris, 1845, expresia apare la pagina 10. Cf. Aristotel, *Poetica*, 1447a 28; „licența aristotelică” este amintită și de Byron în *Don Juan* 1, 120 – *N.tr.*]

său, Don Juan, spunea în latină *Tatăl nostru*, dacă știa evreiește, dacă purta cămașă din in și pulpă albăstre. Fiindcă și eu mi-am dorit să-i spun cititorului măcar numele celui care i-a dat naștere eroinei mele, m-am pus să iscodesc aiurelile din cărtoaiile Herodoților medievali; dar acesta este amintit acolo sub numeroase și felurite nume, așa cum se întâmplă și cu Zeus la poezii sau cu Diavolul la indieni. Poate că, dacă aș fi dedicat ceva ani punerii cap la cap a manuscriselor, aș fi reușit să aflui dacă născătorul Ioanei se numea Willibald sau Walafrid. Totuși, mă îndoiesc că publicul m-ar fi răsplătit pentru o astfel de trudă. Așadar, urmez pilda cărturarilor din ziua de azi – care se tem ca nu cumva, pierzându-și timpul cu lecturi, să scrie mai puțin și, astfel, să le aducă prejudicii contemporanilor și urmașilor lor¹¹¹ – și continui sau, mai degrabă, îmi încep povestea în felul lor.

Carevasăzică, anonimul tată al eroinei mele era un călugăr englez; n-am fost în stare să aflui din ce provincie provenea, căci pe vremea aceea Britania nu era încă împărțită în comitate spre ușurarea perceptorilor. Se trăgea din acei misionari greci care au înfipt prima cruce în pământul înverzit al Irlandei și a fost discipolul lui Scotus Eriugena¹¹², inventatorul metodei de a confecționa manuscrise antice, prin care îi înșela pe cărturarii din vremea sa precum Simonides pe berlinezi¹¹³. Doar aceste informații ne-au fost păstrate de istorie cu privire la tatăl Ioanei. Mama ei se numea Jutta, era bălaie și păștea găștele unui baron saxon, care, coborând în ajunul unui banchet s-o aleagă pe cea mai grasă, a poftit și la păstoriță, aducând-o din coteț în dormitor. Însă în scurt timp se plictisi de ea, așa că i-o încredință paharnicului, paharnicul, bucătarului, iar acesta din urmă, ajutorului său, care, fire evlavioasă, i-o cedă călugărului în schimbul unui dinte al Sfântului Guthlac¹¹⁴, care a viețuit și a murit cu sfințenie într-o groapă din Mercia¹¹⁵. Așa ajunse Jutta din patul stăpânului, în brațele călugărului, la fel cum, în Anglia zilelor noastre, jobenele alunecă de pe tâmplele diplomaților, pe

capul cerșetorilor; într-adevăr, în această țară bine cărmuită, deși mulți ba mor de foame, ba aduc ofense pudorii publice pentru că n-au o cămașă pe ei, toată lumea – senatori și gropari, conți și milogi – poartă joben, care este socotit aici drept un însemn al egalității constituționale.

Tânărul cuplu a dus o viață fericită. Ziua, călugărul colinda prin târgurile învecinate, vânzând binecuvântări și mătănii, iar seara se întorcea în chilie cu mâinile umede de la sărutările credincioșilor și cu desaga plină de pâine, cărnuri, plăcinte și nuci. Cartofii nu existau încă în Anglia, ci au fost importați spre uzul poporului liber mai târziu, împreună cu constituția, când, dată fiind egalitatea în drepturi, servitorii au încetat să mai mănânce cărnuri gustoase la aceeași masă cu stăpânul.

De cum auzea răsunând dinspre câmp, de departe, cântecul soțului ei aflat în drum spre casă, Jutta întindea masa, adică pune pe niște scânduri neșlefuite un blid de lemn pentru amândoi, o furculiță de fier, un corn de bivoli drept cană și crengi uscate în cuptor, pentru a avea lumină la cină*. Șervetele, sticlele și lumânările le erau pe atunci cunoscute doar episcopilor. După cină, tinerii însurăței întindeau niște blănuri de oaie pe un maldăr de frunze uscate, apoi se culcau pe ele, acoperindu-se cu o blană deasă de lup. Cu cât bătea mai crunt vântul de nord afară, cu cât ninge mai mult, cu atât mai strâns se îmbrățișa acel cuplu fericit, arătând astfel cât s-au înșelat Sfântul Antonie, care susținea că frigul răcește dragostea¹¹⁶, și grecii antici, care înfățișau iarna¹¹⁷ ca pe un bătrân misogin.

Astfel de vremuri fericite duceau părinții Ioanei,

*încălzindu-și bucuria mădularele fragede***,

* Descrierea a fost preluată aproape întocmai din Ricobald. Vezi Ludovico A. Muratori, *Antichità italiane, Dissertazione XXIII*.

** Teocrit, *Idila XXVII*, v. 67.

când, într-o dimineață, în vreme ce călugărul își scutura de pe pleoape somnul și din barba-i neagră câteva fire bălaie ale nevesti-sii, doi arcași anglo-saxoni, cu pulpele și tălpile dezgo-lite, purtând niște scuturi mici și tolbe pline de săgeți pe umeri, își făcură apariția la intrarea în colibă și, în numele lui Egbert „Heptarhul”¹¹⁸, îl poftiră pe stăpânul casei să-i însoțească, luând cu sine proviziile necesare unei lungi călătorii. Îngrozit, călu-gărul își puse desaga pe umăr, o prinse cu mâna dreaptă pe nevăstă-sa, iar cu stânga ciomagul și, ținând sub braț cartea de rugăciuni, o apucă pe urmele celor două călăuze posace.

Trei zile și două nopți cutreierară munți pleșuvi și văi mără-cinoase, întâlnind în cale numeroși călugări, iar în cea de-a patra zi, escortați de arcași, ajunseră în Garianonum*, o cetățuie aflată la țărmul mării. O mare mulțime de oameni era adunată pe chei, pe un tron din ramuri verzi ședea episcopul de Eboracum**, Wolsey, care împărțea binecuvântări credincioșilor, iar o cora-bie saxonă pântecoasă plutea în port, nerăbdătoare să-și lase pânza dreptunghiulară în bătaia vântului ce sufla dinspre uscat. Când cei șaizeci de călugări adunați de prin toate părțile Angliei se apropiară, cuviosul Wolsey îi îmbrățișă unul câte unul și le înmână, fiecăruia, câte doi dinari***, spunându-le: „Mergeți și învățați toate neamurile!”¹¹⁹.

Din brațele episcopului predicatorii trecură direct pe scân-durile corăbiei scobite și, nu după multă vreme, deja străbăteau valurile tulburi ale Mării Nordului, fără a ști spre ce țărmuri plu-tesc, în căutarea fie a unei cununi de martir, fie a unei mănăstiri milostive. Iar în vreme ce ei navighează sub oblăduirea Crucii, noi îi vom spune cititorului ce l-a apucat pe episcopul Wolsey de a încredințat vâltorii mării aceste minți luminate ale Bisericii

Anglicane. Dar, pentru a face acest lucru, trebuie să ne luăm rămas-bun de la insula britanicilor și să trecem în țara francilor.

Carol cel Mare, după ce cutreierase Europa și secerase lauri și capete cu spada sa lungă, după ce sugrumase, orbise sau schin-giuise trei sferturi dintre saxoni, dobândind astfel supunerea și respectul supraviețuitorilor, se odihnea într-un sfârșit pe trofeele sale în Aquisgrana¹²⁰, oraș vestit pentru sfintele lui moaște și pentru țesătorie. Toate mergeau cum nu se putea mai bine pe cuprinsul nesfârșitului imperiu; înțeleptul Alcuin¹²¹ îi scălda în apa botezului pe supușii nespălați ai lui Carol, le tăia bărbile roșcovane și unghiile lungi și, deschizându-și pentru ei baierile ineputabile sale înțelepciuni, unora le ungea buzele cu miera vorbelor sfinte, pe alții îi hrănea cu rădăcinile gramaticii* și, în fine, pe ceilalți îi învăța că penele găștelor, care făceau mai iuți săgețile, serveau foarte bine și scrisului.

Fericele împărat își petrecea zilele lipsit de orice grijă: nu-măra ouăle orătaniilor, își potrivea orologiile și statele, se juca împreună cu ficele sale și cu elefantul primit în dar de la califul Harun¹²², îi condamna la mici amenzi pe ucigași și pe tâlhari și îi spânzura de copacii din grădina sa pe toți supușii care puneau gura pe carne vinerea sau scuipau după sfânta împărțășanie.

Însă, în vreme ce evlaviosul Carol, care, deși nu știa să scrie, cunoștea antichitatea clasică și repeta mai tot timpul:

*Haec mihi Deus otia fecit*¹²³,

saxonii își sumețeau din nou capetele sfidătoare și zbârlite și, afundându-și mâinile în sânge nu de taur, ci de victime ome-nești, se jurau pe Tuisto¹²⁴, Irminsul¹²⁵ și Arminius¹²⁶ că ori vor zdruncina jugul carolingian, ori vor scălda în sângele lor

* Numele antic al cetății Yarmouth.

** Astăzi, York.

*** Aproape patru gologani.

* *Scrisoarea a XXXVIII-a*, apud Migne, vol. 53 [de fapt, *Scrisoarea a XLIII-a*, în *Patrologia Latina*, Migne, vol. C, col. 0208B. Cf. poemul *Emma and Eginhard* de H.W. Longfellow, în *Tales of a Wayside Inn* – N.tr.].

țarmurile Elbei și ale Weserului. Invincibilul împărat a venit, a văzut și a învins, ca de obicei, folosindu-se de aceeași lance pe care, potrivit evangheliștilor, soldatul roman a înfipt-o în coasta Mântuitorului; pe aceasta arhanghelul Mihail o așezase, în timpul somnului, pe patul lui Carol drept răsplată, așa cum susțin cronicarii, pentru că se ținea departe și de carnea friptă, și de carnea crudă în Postul Mare, dormind singur.

După victorie, sfântul împărat a rămas cu spaima ca nu cumva sălbăticiunile acelea să-i întrerupă iarăși preocupările cucer-nice, așa că a hotărât fie să-i nimicească pe toți cei învinși, fie să-i boteze, cu voie sau fără voie. Niciun misionar n-a reușit vreodată să creștineze în așa scurt răstimp atâția necredincioși; dar elocința cuceritorului franc era imbatabilă. „Crede, sau te voi ucide!”, le spunea prizonierilor saxoni, în ochii cărora scripea pumnalul călăului, ca argument foarte convingător, iar toată mulțimea aceea sărea în cristelniță precum rațele în bălți după ce plouă.

Însă, oricât de puternică am putea presupune că este cre-dința, nu este mai puțin necesar să știe oarecum și creștinul în ce crede. Se obișnuia pe vremea aceea în Europa – la fel ca în Tahiti și Malabar, astăzi – ca cei recent botezați să învețe un soi de cateheză, pe care ostașii lui Carol le-o predau saxonilor înșirându-i în rânduri de câte zece, ca pe recruți, și plesnindu-i fără milă ori de câte ori se împiedicau de câte vreun cuvânt greu de rostit din *Crez*. În felul acesta își găsea Iisus răzbunare împotriva idolatriilor pentru toate câte avuseseră de pățimit din partea lor primii săi adepți, atunci când au fost pârjoliți de Nero sau prăjiți la foc mic de Dioclețian; de unde și zicala francezilor: „Răzbunarea este plăcerea zeilor”.

Cât a durat războiul, ostașii au continuat să-și vadă de misi-unea lor preoțească; însă, îndată ce lucrurile s-au liniștit, iar predicatorii implătoșați și-au epuizat cunoștințele teologice, cu toții, dar mai ales împăratul, au simțit că este nevoie de catiheți mai destoinici. Numai că pe-atunci călugării franci erau mult

mai pricepuți la fabricarea berii decât la dogmatică, îi botezau pe țânci în numele „Patriei, al Fiicei și al Sfintei Suflări”, susțineau că Sfânta Născătoare de Dumnezeu a rămas grea prin urechi, luau o gustărică înainte de împărtășanie și îl obligau pe diacon să bea apa cu care își spălau mâinile după liturghie.

Carol n-a avut curajul să-i încredințeze nici măcar pe saxoni în mâinile unor astfel de dascăli, temându-se ca nu cumva să fie nevoit în curând să pornească încă o expediție militară pentru a dărâma noi idoli, ai lui Bacchus și Morpheus. Neștiind cum să procedeze, s-a sfătuit cu Alcuin, la profețiile căruia francii recurgeau atunci, precum grecii la Pythia. Alcuin era englez, iar Anglia deținea în vremea aceea monopolul asupra teologilor, așa cum astăzi îl deține asupra mașinilor cu aburi. Așadar, într-acolo a trimis o corabie să îmbarce predicatorii de care avea nevoie pentru a-i iniția pe saxoni în misterele credinței.

Acea arcă salvatoare a creștinătății, în care l-am văzut urcând și pe tatăl Ioanei împreună cu nevasta, fu purtată timp de opt zile de apele mării, iar în ziua a noua, după ce trecu de gura de vărsare a Rinului, își aruncă ancora în dreptul cetății Noviomagus¹²⁷, și vânătorii de suflete pășiră pentru prima dată pe pământ german. De-acolo, ba pe măgari, ba în luntri, ba mergând apostolicește spre izvoarele râului Lippe, ajunseră în cele din urmă, osteniți și înfomețați, la Paderborn, unde Carol cel Mare își întinsese tabăra în mijlocul crucilor și al scuturilor.

Cuceritorul le împărți pe dată Saxonia călugărilor nou-veniți, fiecare primind ordin să împodobească orice colibă din ținutul supus cu câte o cruce; tatălui Ioanei i se ceru să se îndrepte spre sud, pentru a doborî idolul lui Irminsul de la Eresburg, în jurul căruia se adunau răsculații de-atunci – ca ai noștri în cafenelele din Omonia¹²⁸ –, aducând jertfe omenești și punând la cale noi și noi comploturi. Bietul nostru călugăr, după ce a încărcat pe spinarea măgărușului nevasta și patru pâini negre saxone, se puse iarăși la drum, trăgându-și dobitocul de căpăstru

și amintindu-și, cu ochii scăldați în lacrimi, de zilele tihnite din coliba părintească, neni și cărti

Opt ani întregi rătăci tatăl Ioanei pe sub copacii Westfaliei, botezând, predicând, spovedind și îngropând. Trecu prin mai multe pătimiri chiar și decât însuși apostolul Pavel: adeseori fu ciomăgit, de zece ori îl alungară cu pietre, de cinci ori fu aruncat în Rin și de două ori în Elba, de patru ori i se dădu foc, de trei ori fu spânzurat și, cu toate acestea, supraviețui cu ajutorul Maicii Domnului. Pe cel care se îndoiește de adevărul spuselor mele îl trimit la sinaxarele acelei epoci, pentru a afla cum „bălaia Preasfântă” susținea cu „mâinile ei dalbe” picioarele credincioșilor ori de câte ori aceștia erau spânzurați, cum stingea flăcările cu evantaiul său „din pene de înger” atunci când erau arși pe rug sau cum își desfăcea cingătoarea azurie și le-o întindea celor gata să se înece, așa cum Ino îi întinsese lui Ulise vâlul¹²⁹.

Toate aceste suferințe nu fură îndeajuns pentru a slăbi ardoarea sau a schimba întrucâtva cugetul neobositului apostol; trupul lui însă ajunse tot mai greu de recunoscut, după ce frisonii¹³⁰ îi scoaseră ochiul drept, lombarzii îi tăiară urechile, turingienii, nasul, iar sălbaticii locuitori ai Pădurii Hercinice¹³¹, având de gând să spulbere de pe fața pământului întregul neam al misiionarilor, îi sacrificară pe altarul lui Tuisto cele două odrasle, iar apoi, cu același cuțit bestial, îi tăiară... orice speranță de a mai fi vreodată tată.

Jutta, care îi rămăsese credincioasă soțului sluțit chiar și după această din urmă nenorocire, încerca pe toate căile să-i aline chinurile. Ori de câte ori bărbatul i se trezea în toiul nopții, ațintind-o cu singurul ochi rămas, în care se citea o zadarnică dorință, și începea să jelească pierderea odraslelor și a plăcerilor de odinioară, ea îl cuprindea în brațe și-i spunea: „În fiecare zi aprind o lumânare la icoana Sfântului Paternus. Poate că acest protector al fertilității o face vreo minune ca să ne bucurăm iarăși de copii”.

Și rugăciunea Juttei fu împlinită la puțină vreme după aceea, dar – vai! – nu prin vreo minune a Sfântului Paternus, ci de doi arcași ai contelui de Erfurt. Acești nemernici o întâlniră pe malul Fuldei, în vreme ce întindea la soare anteriorul soțului – care, neavând altul de schimb, se ascundea asemenea lui Ulise sub un morman de frunze uscate¹³², așteptând să i se usuce veșmântul –, o întinseră pe iarbă și o siluiră, ca să-și aducă aminte de adevărata menire pe acest pământ a femeii.

După ce oștenii își făcură mendrele cu ea și plecară, ieși din ascunzătoarea sa și nefericitul călugăr, își îmbracă anteriorul încă umered și o șterse de-acolo împreună cu soața siluită, blestemându-i pe saxonii care, pe lângă cununa de martir, îi adăugaseră încă una pe căpățâna cheală.

La nouă luni după această întâmplare, în anul 818, Jutta o născu la Ingelheim – ori, potrivit altora, la Mogontiacum¹³³ – pe Ioana, cea hărăzită să înșface cheile Cerului. Pentru a o obișnui pe nou-născută cu neajunsurile vieții rătăcitoare, tatăl său – sau, mai degrabă, soțul mamei sale – o boteză în apele înghețate ale râului Main, în care și băștinașii își scufundau săbiile pentru a le spori duritatea.

Urmând un vechi obicei, biografii își înfloresc povestirile cu întâmplări miraculoase din leagănul eroilor, care prevestesc viitoarele virtuți ale acestora. Astfel, pe când era încă prunc, Heracles a sugrumat șerpilor, Kriezotis¹³⁴, ursoaica, albinele s-au așezat pe buzele lui Pindar, Pascal a descoperit la zece ani geometria, eroul lui Byron, în timp ce asculta slujba în brațele doicii, își întorcea privirile de la sfinții zbârciți de bătrânețe pentru a și le îndrepta cu fervoare spre Sfânta Maria Magdalena¹³⁵; tot așa și eroina noastră, care avea să urmeze o strălucită carieră ecleziastică, refuza întotdeauna să fie alăptată miercurea sau vinerea, ci, ori de câte ori îi era oferit sânul în zi de post, își întorcea ochii îngrozită.

Primele ei jucării au fost moaștele de sfinți, crucile și mățăniile. Până să-i dea dinții de lapte, știa *Tatăl nostru* în engleză,

greacă și latină, iar până să-i crească dinții cei noi, deja își ajuta tatăl în munca apostolică, explicându-le fetelor saxone de-o vârstă cu ea dogmele creștine. Abia împlinise opt ani când mamă-sa, preabuna Jutta, se prăpădi, așa că, la mormântul răposatei, cocoțată pe umerii groparului, rosti un discurs funebru.

Și, în vreme ce frumusețea și înțelepciunea Ioanei sporeau, tatăl fetei, răpus de suferințe și de pierderea soaței, simțea că puterile îi sunt cu fiecă zi tot mai secătuite. În zadar îl implora pe Sfântul Genus să-i întărească pasul șovăitor, în van îi aprindea lumânări Sfintei Lucia pentru a-i reda ochiului său puterea de a distinge liferele psaltirii și degeaba îl ruga pe Sfântul Fortius să-i întărească vocea. Măinile îi tremurau în așa hal, încât într-o zi, vrând s-o împărtășească pe stareța Mănăstirii Bitterfeld, preafrumoasa Gisla, cu trupul Mântuitorului, în loc să-l bage în gura trandafirică a fecioarei, îl scăpă între sâni ei albi, pe care această roabă a Domnului îi avea mereu dezgoliți printr-o învoire specială a Papei Sergius. Mare scandal ieși de aici: obrajii stareței venite să se împărtășească roșiră, maicile își acoperiră fața cu palmele, iar preoții locului prinseră a urla „Sacrilégiu! Sacrilégiu!”, vorbe reluate ca un ecou fidel de către fecioarele călugărite, care se năpustiră precum bacantele asupra nefericitului moșneag, îi smulseră sfintele odăjdii și, betegit cum era, îl aruncară afară din mănăstire.

Cincisprezece zile rătăci bietul apostol împreună cu Ioana prin pădurile neprimitoare dintre Frankenfort¹³⁶ și Mogontiacum, înnoptând sub frunzișul copacilor și mâncând ghindă cot la cot cu porcii Westfaliei. Însă această hrană, care îi îngrașă așa de mult pe acești tovarăși ai Sfântului Antonie, pe el și pe fiica lui îi făcu în scurtă vreme mai firavi chiar și decât cele șapte spice văzute în vis de Faraon¹³⁷.

În zadar încercă călugărul să repete minunea Sfântului Patriciu¹³⁸, compatriotul său, care printr-o rugă anume transformase porcii sălbatici din munții Irlandei în jamboane mustind de grăsime, și în zadar îi imploră pe vulturii care planau pe deasupra

capului să-i aducă de mâncare, așa cum îi aduseseră Sfântului Ștefan. Ioana își înălța din când în când ochii umezi, își privea tatăl și zbiera: „Mi-e foame!”. La început, părintele iubitor își ridica spre cer brațele uscățive și, la fel ca Medeea, îi răspundea: „Venele îmi voi deschide și te voi satura cu sângele meu”¹³⁹. Însă, treptat, foamea ajunsese să-i usuce într-atât de mult gâtul și inima, că la vaietele fiicei sale răspundea laconic: „Saltă!”.

La fel cum mișcarea unei lămpi îl condusese pe Galilei la inventarea orologiului, călugărul înfometat descoperise o nouă sursă de subzistență, inspirat fiind de o ursoaică albă. Văzând cum una dintre aceste fiice îmblănite ale Polului dansa la o sărbătoare populară și că stăpânul ei îi storcea de bani pe spectatori, se gândi să profite de înțelepciunea precoce a Ioanei – așa cum și dresorul acela profita de dansul ursoaicei – pentru a-și procura astfel pâinea cea de toate zilele și berea. Pe bună dreptate, deci, a susținut eruditul Erasmus că orice om cu minte poate învăța o mulțime de lucruri folositoare chiar și de la un urs¹⁴⁰.

Începu, așadar, să-și instruiască fiica pentru noua meserie, îngrămădind în căpățâna fetei de zece ani toate balivernele numite de învățatii din vremea aceea Dogmatică, Demonologie, Scolastică sau mai știu eu cum, și inscripționate de ei pe pergamente de pe care șterseseră versuri homerice sau epigrame de Juvenal. După ce se încredință că fiică-sa este suficient de bine pregătită pentru a da lupta cea mare, se porni să colinde cetățile și mănăstirile mănoasei Westfalii. Intra, se înclina până la pământ dinaintea seniorului, o binecuvânta pe jupâneasă, întindea fie mâna, fie cingătoarea spre a-i fi sărutate de slujitori, apoi o așeza pe Ioana pe masă și reprezentația începea:

- Fiica mea, ce este limba? o întreba el.
- Biciul aerului.
- Ce este aerul?
- Elementul vieții.
- Ce este viața?